

manier is om de maatschappelijke dialoog over armoede te voeren, blijft dan maar de vraag.

Dit brengt ons dan bij het laatste punt: armoede is een samenlevingsprobleem en onze samenleving kent meerdere uitsluitingsproblemen, waaronder armoede. Een brede maatschappelijke dialoog is dan ook blijvend nodig om problemen van uitsluiting niet alleen bespreekbaar te houden, maar dit ook op zo'n manier te doen dat iedereen zich in zo'n dialoog herkent en erkend weet. Ter afsluiting verwijzen we nogmaals naar het AVA: "Zolang armoede en uitsluiting niet de zorg van een meerderheid zijn, kunnen er wellicht geen echte maatregelen worden getroffen." (AVA, 1994:16).

Wordt ongetwijfeld vervolgd...

AN PIESSENS

VAKGROEP SOCIALE AGOGIEK, UGENT

Referenties

Algemeen Verslag over de Armoede (1994). *Rapport in opdracht van de Minister van Sociale Integratie gerealiseerd door de Koning Boudewijnstichting in samenwerking met ATD - Vierde Wereld België en de Vereniging van Belgische Steden en gemeenten, afdeling maatschappelijk welzijn*. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
Bouverne - De Bie, Maria (2003) Een rechtenbenadering als referentiekader. In Bouverne - De Bie e.a. (2003) *Armoede en participatie*. Gent: Academia Press. Pp 1 - 20.
Congresmap Vooruitgang- en Toekomstcongres 2004.

EEN REFLECTIE-INSTRUMENT VOOR BELEID INZAKE FORENSISCH WELZIJNSWERK

1 Inleiding

De operationalisatie van het Vlaams Strategisch Plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden voorzag de ontwikkeling van beleidsindicatoren en een overeenstemmend meetinstrument met als doel de kwaliteit en effectiviteit van hulp- en dienstverlening te bevorderen. Beide opdrachten werden uitbesteed in wetenschappelijk onderzoek en uitgevoerd door een onderzoeksequipe bestaande uit leden van de

Vakgroep Sociale Agogiek van de UGent en de onderzoeksgroepen Criminologie van de VUB en de K.U.Leuven.¹ Bij het voltooiën van de eerste onderzoeksopdracht werd de uitdrukkelijke keuze gemaakt voor een reflectie-instrument. Het onderzoek spitst zich momenteel toe op de concrete uitwerking hiervan. In deze bijdrage willen deze verschuiving van een meetinstrument naar een reflectie-instrument en wat dit dan inhoudt, kort toelichten.

2. Reflectie stimuleren en niet sluiten

De vraag naar kwaliteit en effectiviteit start met de vraag naar de bedoeling of de missie van de hulp- en dienstverlening². De basisvraagstelling van het onderzoek is dan ook niet 'wat is kwaliteit?' maar wel 'wat moeten we als hulpverlening doen?'. Dit houdt de vraag in naar het referentiekader. Voor forensisch welzijnswerk houdt dit in dat hulpverlening *sociale integratie* moet bewerkstelligen. Maar wat betekent dit? Over het uitgangspunt bestaat weinig discussie. Toch blijkt de invulling van dit concept niet eenvoudig: 'wat is sociaal geïntegreerd zijn?'. Bovendien blijkt ook dat hulpverlening er slechts in beperkte mate en t.a.v. een beperkte doelgroep in slaagt om een bijdrage te leveren aan deze sociale integratie. Onder meer omdat hulpverleners geen greep hebben op de uitsluitingsmechanismen die in de samenleving aanwezig zijn. 'Het bereiken van sociale integratie' is ook geen uitkomst die men als lineair resultaat van een hulpverlening bij de cliënt kan meten. Sociale integratie als referentiekader wijst dan ook eerder op de onderliggende opvattingen en beleidsuitgangspunten. Dit vereist met andere woorden in de eerste plaats een reflectie op 'wat men moet doen', eerder dan dat het voorschrijft hoe sociale integratie kan worden bewerkstelligd.

De onderzoeksopdracht moet worden gekaderd in een ruimere forensische beleid- en praktijkontwikkeling, met name het werken aan een welzijnsgeoriënteerde benadering in een justitieel kader. Bij forensisch welzijnswerk gaat het om hulp- en dienstverlening in elke fase van de strafrechtbedeling en ten aanzien van alle betrokkenen. Hulp- en dienstverlening aan gedetineerden in gevangenissen vormt hier dan een onderdeel van. In een kwalitatieve en effec-

tieve beleidsvoering is het dan ook belangrijk het forensisch debat te kaderen in een bredere maatschappelijke en justitiële context. In visieontwikkeling en beleidsvorming is het belangrijk het brede debat over forensisch welzijnswerk open te houden!

In deze benadering wordt er dus van uitgegaan dat de essentie van kwaliteit ligt in het openhouden en stimuleren van het debat over kwaliteit en forensisch welzijnswerk. Een kritiek die geleverd wordt op bepaalde kwaliteitsinstrumenten, zoals tevredenheidsmetingen, is dat kwaliteit hierdoor soms wordt verengd tot datgene wat een instrument meet. Het instrument dat in dit onderzoek wordt ontwikkeld, heeft echter als doel de visieontwikkeling op het werk te stimuleren. Er werd dan ook gekozen voor een *reflectie-instrument* om dit in de praktijk van een concrete gevangeniscontext te kunnen waarmaken.

3. Een leidraad voor beleidsplanning

In het kwaliteitsinstrument staan volgende vragen centraal: wélk aanbod aan hulp- en dienstverlening kan een bijdrage leveren tot sociale integratie en welk beleid moet dus gevoerd worden om de doelstelling sociale integratie te bereiken? Het gaat dus niet zozeer om een (afzonderlijk) kwaliteitsbeleid, maar om een kwaliteitsvolle beleidsvoering.

Het reflectie-instrument krijgt de vorm van een 'leidraad' die het beleid inzake hulp- en dienstverlening in een gegeven gevangeniscontext reflectief begeleidt doorheen verschillende *fasen van beleidsplanning*. Beleidsplanning heeft immers als doel de missie in algemene en operationele doelstellingen te concretiseren. Het vraagt explicitering van visie en motivering van keuzes. Het kan dan ook een hefboom vormen om het beleid te positioneren ten aanzien van andere finaliteiten die vreemd zijn (of toch zouden moeten zijn) aan de welzijnsbenadering, m.n. controle, beheersing, normconformiteit.

De fasen van beleidsplanning in het reflectie-instrument zijn o.m.: kennis over de context, cultuur en historie van de gevangenis; voorbereiding van het planningsproces (wie wordt hier hoe bij betrokken); verzamelen van relevante gegevens; analyse van gegevens en het formule-

ren van beleidsdoelstellingen; terugkoppeling. Deze fasen vinden we ook terug in bestaande 'modellen voor beleidsplanning' van vb. sociaal cultureel werk, jeugdwerk. De fasen in het reflectie-instrument worden geselecteerd en concreet ingevuld vanuit het concept en rekening houdend met de praktijk van het forensisch welzijnswerk in concrete gevangeniscontexten. In iedere fase wordt de 'gebruiker' via vragen, stellingen, checklists aangezet tot reflectie op de beleidsvoering. De 'grondhouding' is hierbij belangrijker dan het volgen van strikte procedures.

De vragen die gesteld worden peilen naar: wat men doet (of gaat doen), ten aanzien van wie en waarom men dit gaat doen. Deze vragen verwijzen er naar dat het concept sociale integratie niet eenduidig is maar *multidimensioneel*. We onderscheiden drie soorten vragen of dimensies: (1) WAT of WELK aanbod van hulpverlening kan bijdragen tot sociale integratie? (functionele dimensie).

(2) WIE kan er gebruik maken van het aanbod? (morele dimensie van sociale integratie) Hoe komen personen terecht bij de hulpverlening en de hulpverlening bij hen? Wie wordt bereikt en wie niet?

(3) HOE tracht men met dit aanbod aan te sluiten bij de concrete situatie en context van de betrokkene? Is diegene voor wie de hulp is bedoeld er ook iets mee? (expressieve dimensie)

Het beleid dat men voert inzake hulp- en dienstverlening in een gevangenis mag zich niet blind staren op het toeleiden van een zo groot mogelijk aanbod naar de gevangenis. Kennis van de populatie is essentieel opdat dit aanbod ook bruikbaar zou zijn en opdat men (mogelijke) uitsluitingsmechanismen kan kennen. Pas dan kan men een zicht hebben op een aanbod dat hefbomen kan bieden tot sociale integratie.

De realiteit is dat deze drie dimensies niet tegelijkertijd optimaal kunnen ingevuld worden; men kan niet tegelijkertijd alles voor iedereen doen. De keuzes die hierin gemaakt worden, dienen echter maximaal verantwoord te worden.

Er moeten dan ook haalbare verwachtingen gesteld worden, die in een groeiproces geoptimaliseerd kunnen worden. Kwaliteit kan slechts

ontwikkeld worden met een gezonde dosis *realisme*.

Wat door de hulpverlening als kwaliteitsvolle hulpverlening benoemd wordt, is niet altijd wat cliënten als kwaliteit ervaren. Dit betekent dat kwaliteit niet eenzijdig vanuit de hulpverlening kan worden gedefinieerd, maar dat een diversiteit van betekenisverleningen aan bod moet kunnen komen waarop deze beleidsvoering zich reflectief kan afstemmen. Dat heet dan *participatief* beleid.

Er moet ook rekening gehouden worden met het specifieke van de *context* waarin de hulpverlening geleverd moet worden: grote versus kleine instellingen, type van voorziening, maar ook verschillen in de cultuur en het klimaat van de hulpverleningsinstantie zelf. Anderzijds verwijst dit vooral ook naar de context van de cliënt. Verschillende contexten confronteren ons met een diversiteit van situaties en mogelijkheden waar men in de hulpverlening rekening moet houden.

In de fasen van beleidsplanning in het reflectie-instrument worden deze drie aspecten; realiteit, participatie en context in rekening gebracht. Dit bijvoorbeeld door in de fase van voorbereiding van de beleidsplanning aandacht te besteden aan wie men hierbij betreft en hoe dit gebeurt, of vb. ook door een uitdrukkelijke fase voor 'terugkoppeling' te voorzien. We wijzen hierbij ook op een 'oe fase' die kennisverzameling over de context, cultuur en historiek als noodzakelijke eerste stap voor de opstart van elke mogelijke beleidsplanning naar voorschuift. De hulpverlening in het kader van het strategisch plan start immers niet van een onbeschreven blad, daarom dient eerst een beeld te worden geschetst van de specifieke gevangenis en de context en de unieke kenmerken ervan. Deze informatie kan verkregen worden in dialoog met de justitiële actoren.

Een centrale plaats gaat ook naar gegevensverzameling over de (context van de) populatie (kwalitatieve en kwantitatieve, objectieve en subjectieve gegevens) als basis voor het bepalen van verdere doelstellingen.

Beleidsplanning is een leerproces waar de verschillende actoren bij betrokken moeten zijn. In dit proces verhouden de verschillende betrokke-

nen zich op bepaalde manier tot elkaar. In de context van de forensische setting gaat het hier om samenwerking tussen de verschillende justitiële en de verschillende welzijnsactoren (en hierbinnen onderling) en de gedetineerden binnen de context van een gevangenis.

Dit reflectie-instrument plaatst kwaliteit en effectiviteit ook in een groeiperspectief. Het wil de minimumstandaard uitlijnen (gemiddelden en procedures) maar tegelijk een middel zijn tot reflectie over de doelstelling van de hulpverlening en aanzetten geven voor keuzes van criteria waar men in wil groeien. Werken aan kwaliteit betekent immers dat geen antwoorden voorschreven kunnen worden. Kwaliteitsvol werken betekent dat er voortdurend vragen gesteld worden. Is het maximum haalbare bereikt? Kunnen we beter? Wat zijn gewenste effecten? Wat zijn ongewenste effecten? Het vormt de essentie van kwaliteit dat de discussie en de reflectie op 'wat we moeten doen' niet wordt stilgelegd.

4 Referenties

- BOUVERNE-DE BIE, M. (2002), 'Het forensisch welzijnswerk en de 'sociale integratie' doelstelling', in M. BOUVERNE-DE BIE, K. KLOECK, W. MEYVIS, R. ROOSE & J. VANACKER, J. (eds.). *Handboek Forensisch Welzijnswerk*, Gent, Academia Press, 351-380.
- BOUVERNE-DE BIE, M., GOETHALS, J., SNACKEN, S., VETTENBURG, N., TUBEX, H., VAN CAMP, T. & VANTHUYNE, T. (2003), Ontwikkeling van relevante beleidsindicatoren inzake de kwaliteit en de effectiviteit van hulp- en dienstverlening aan gedetineerden in de Vlaamse gevangenissen. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse Minister van Welzijn, UGent, VUB, KULeuven.
- ENGBERSEN, G., GABRIELS, R. (1995), 'Voorbij segregatie en assimilatie', in G. ENGBERSEN & R. GABRIELS (ed.). *Sferen van integratie. Naar een gedifferentieerd allochtonenbeleid*, Amsterdam, Boom, 15-47.
- HEYSSE, M. (2003), *Van Missie tot beleidsplan*, Kwassimodo.
- NOTREDAME, L. (2004), 'Kwaliteit, wat heeft dat te betekenen?' *Alert*, 2, 44-62.
- PARENTIER, S. (1998), 'Kansarmoede en rechtshulp. Drie uitdagingen op de drempel van de volgende eeuw', *Alert*, 1, 24-31.
- ROOSE, R. & BOUVERNE-DE BIE, M. (2003), 'From Participative Research tot Participative Practice - A

study in Youth Care', *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 6, 475-485.

VANDENBROECK, M. (2004) 'Tevredenheid op een schaalte', *Alert*, '2, 63-76.

VANTHUYNE, T en ROOSE, R. (2004), 'Kwaliteit in het Forensisch welzijnswerk', *Alert*, 2, 74-82.

TINE VANTHUYNE

Vakgroep Sociale Agogiek,

Universiteit Gent

namens de onderzoeksequipe

Noten

¹ Het onderzoek, in opdracht van de Vlaamse minister van Welzijn, Gezondheid en Gelijke kansen, met ondersteuning van de ministeries van Cultuur en Tewerkstelling van de Vlaamse Gemeenschap wordt uitgevoerd in een samenwerkingverband door volgende leden van de onderzoeksgroepen Criminologie van de VUB: promotor prof. dr. Sonja Snacken; onderzoekster dr. Hilde Tubex en K.U.Leuven: promotor prof. dr. Johan Goethals, onderzoekster Tinneke Van Camp en van de Vakgroep Sociale Agogiek UGent: promotoren prof. dr. Maria Bouverne-De Bie en prof. dr. Nicole Vettenburg, onderzoekster Tine Vanthuyne. Het tweede onderzoek en dus ook de ontwikkeling van het instrument is nog lopende (tot november 2004).

² We spreken voor de leesbaarheid verder over hulpverlening i.p.v. hulp- en dienstverlening.

MENSENRECHTEN

THIRD TRANSATLANTIC CONFERENCE: JUSTICE AFTER GROSS VIOLATIONS OF HUMAN RIGHTS (BRUSSEL, 7-8 MEI 2004)

Zoals bekend zit er de laatste jaren behoorlijk wat ruis op de communicatie tussen EU en VS, waarbij ook het strafrecht en de mensenrechten voor soms scherpe meningsverschillen zorgden. De Rechtsfaculteit van de K.U. Leuven organiseerde samen met Northwestern University in Chicago nu al voor de derde keer een conferentie in het Europees parlement en het Palies der Academiën in Brussel om de Transatlantische dialoog te verbeteren. Na de aanpak van het terro-

risme in 2002 en de doodstraf in 2003, kwamen dit keer de verschillende visies ten aanzien van het gerechtelijk optreden na grove schendingen van de mensenrechten aan bod.

Europarlementslid Bob van den Bos leidde de conferentie in. Hij benadrukte hoe moeilijk het is de internationale strafrechtelijke justitie uit te breiden tot de politieke grootmachten, doch pleitte er voor om de inspanningen in die richting niettemin verder te zetten. Er zijn ook fundamentele verschillen inzake het concept zelf van de 'rule of law'. Van den Bos stelt vast dat de Verenigde Staten nog steeds enkel de eigen grondwet als hoogste norm en ultiem referentiekader aanvaarden, terwijl de leden van de Europese Unie zich makkelijker lijken te kunnen verzoenen met supranationale en internationale normering en actie, ook in strafzaken.

Prof. Albrecht, directeur van het Max-Planck-Instituut voor buitenlands en vergelijkend strafrecht in Freiburg, overliep de grote uitdagingen voor samenlevingen na conflicten. Hij wees op de problemen waarmee de internationale gemeenschap en haar instellingen kampen om in dergelijke samenlevingen de nodige geloofwaardigheid en legitimiteit te verwerven. Die is nochtans onmisbaar om bij te dragen aan het politieke, economische en ook juridische herstel te helpen verwezenlijken. Een goed werkende staat, b.v. met een integere politie die voor veiligheid en respect voor de regels kan zorgen in de postconflict maatschappij, is voor de bevolking vaak een grotere prioriteit dan de berechting van een kleine groep beulen uit het verleden. Albrecht maakte ook een onderscheid tussen deze samenlevingen die op eigen kracht de periode van conflicten door zijn gekomen (Zuid-Afrika, bepaalde Oost-Europese landen) en diegene die hier zonder hulp van buitenaf blijkbaar niet in slagen, vooral in gevallen waarin verschillende bevolkingsgroepen elkaar bekwamen (inzonderheid dan bij etnische conflicten). Ook de intensiteit van het geweld is hierbij een bepalende factor. Tot slot benadrukte prof. Albrecht hoe de 'oorlogseconomieën' samenlevingen grondig verstoren: handel in verdovende middelen en wapens, georganiseerde misdaad en zwarte markten tieren welig. Meestal zijn zij nadien, bij het beëindigen van het conflict, niet